

KLAFKI:

**Epokale
nøgleproblemer**

OVERGANGE:

**Skub elever ud
på dybt vand**

DIGITALE KOMPETENCER:

**12 bud på
it i fagene**

TEAMSAMARBEJDE:

**Omsorg blokerer
for læring**

Gymnasieforskning

- KAN BRUGES I PRAKSIS

På vej mod klima- katastrofen

Skal gymnasie-pædagogikken være bæredygtig?

Er det tid at udvikle en bæredygtigheds-pædagogik?

Med kursen sat imod enorme klimaforandringer, må det være på sin plads at spørge, om det er tid at udvikle en bæredygtighedspædagogik, der kan ruste fremtidens borgere til at tage bedre livtag med udfordringerne, end vi hidtil har evnet? Svaret er ja, men det er ikke nogen nem opgave, for en bæredygtighedspædagogik udfordrer intellektuelt og værdimæssigt, den strider imod vores følelser og vil uvægerligt rumme politisk kontroversielle emner, forklarer professor mso emeritus **Jeppe Læssøe.**

Af **Mikkel Kamp**

Uddannelse og læring som del af en bæredygtig omstilling vil nødvendigvis omfatte masser af faktuel viden, men den viden giver ikke i sig selv forudsætningerne for at begribe og arbejde med bæredygtig omstilling. En pædagogik for bæredygtig omstilling må som noget helt centralt udvikle kompetencer til at begribe og på fornuftig vis håndtere dilemmaer ved bæredygtig udvikling – både politiske og i hverdagslivet,” siger Jeppe Læssøe, der er professor mso emeritus på Danmarks Institut for Pædagogik og Uddannelse (DPU) og de seneste 15 år har forsket i miljø og bæredygtig pædagogik.

Men hvordan får gymnasieelever tilstrækkelig viden og de nødvendige kompetencer til at handle rationelt i forhold til en række fremtidsscenarier, som er umulige at gennemskue i dag?

Ekspertene peger på, at der grundlæggende er to tilgange til ‘Education for sustainable development’, som det betegnes internationalt, når man tænker i bæredygtighed og uddannelse, forkortet

ESD. Den ene tilgang, ESD1, handler først og fremmest om at oplyse eleverne. De lærer, hvilke problemer der er, og langt hen ad vejen lærer de også, hvordan de skal løses. De skal for eksempel huske at slukke lyset, sortere affald eller spise mindre kød. ESD 2 handler i højere grad om at opbygge handlekompetence hos eleverne, så de med tiden selv kan blive i stand til at handle og måske finde løsninger på nogle af de komplekse problemer, som vi reelt ikke forstår omfanget af i dag.

Ekspertene i Skandinavien har mest tiltro til den sidste tilgang, fortæller Jeppe Læssøe.

”I Norge, Sverige og Danmark har vi været kritiske over for, at det ofte blev til en normativ pædagogik, hvor man fortæller eleverne, hvad de skal gøre – lidt ligesom OBS i fjersynet. Men uddannelse skal almindeligvis os og ikke fremme bestemte politiske holdninger. Der er også det problem, at en løftet pegefingering kan virke modsat,” siger Jeppe Læssøe, der peger på, at det primære formål skal være at udvikle elevernes handlekompetence.

”Det skal gøre dem til aktivt handlende borgere, der samtidig er i stand til at forholde sig kompetent til usikkerhed, dilemmaer og etiske valg, som påvirker andre mennesker i andre lande og i fremtiden. Det er grundlæggende tilgangen, men det store spørgsmål er jo så, hvordan man didaktisk kan arbejde med det,” siger han.

Fire udfordringer og muligheder

Jeppe Læssøe peger på fire udfordringer, som en gymnasie lærer vil opleve i undervisningen: Den intellektuelle, den etiske/værdimæssige, den følelsesmæssige og den politiske.

Det er en intellektuel udfordring, for skal man forstå og arbejde kompetent med at skabe en bæredygtig omstilling, skal man være i stand til at tænke abstrakt på en anden måde end den klassiske årsags-virkningslogik, som vi er vant til, forklarer Jeppe Læssøe.

”Truslerne mod bæredygtighed er i vidt omfang usanselige og fjerner i tid og sted. Det er risici i fremtiden, som vi skal vurdere og handle på, selvom vi er klar over, at vi

kun har en begrænset viden, og at mange faktorer påvirker hinanden. Vi skal evne at tænke længere ud i fremtiden og videre ud i verden end tidligere," siger han.

Selv om det på mange måder kræver en anderledes måde at tænke på, er det ikke en urealistisk utopi.

"Vi er intellektuelt bygget til at tænke i dynamiske samspil, og vi praktiserer det i hverdagens intuitive praksisser. Den evne kan videreudvikles pædagogisk," siger Jeppe Læssøe og peger på, at digitale teknologier rummer spændende muligheder for at visualisere processer og arbejde med animationer, scenarier og global læring.

"It-baserede læringsspil - især strategispil - kan være en både underholdende og god måde at træne dynamisk samspil-tænkning. Et eksempel er det tyske 'Eco-policy', hvor deltagerne skal styre en række samvirkende parametre for at forsøge at få forskellige former for samfund til at udvikle sig bæredygtigt," fortæller Jeppe Læssøe.

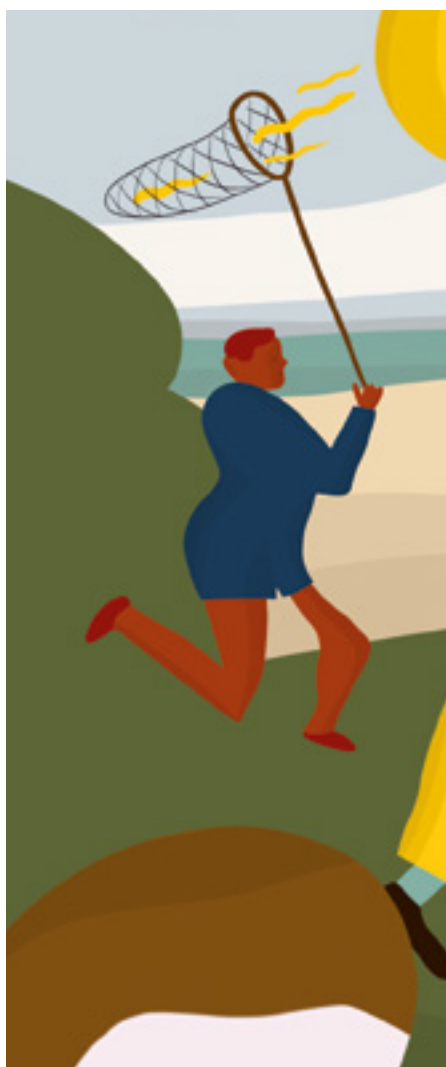
Den anden store udfordring i forhold til at skabe en bæredygtig udvikling er, at liberalisme og individualisering er en dominerende samfundstendens, hvor individuelle friheder groft sagt sættes højere end hensynet til samfundet.

"Den bæredygtige udvikling handler langt hen ad vejen om det modsatte. Når man træffer valg, kan man ikke bare tænke på konsekvenserne for én selv og det nære omgivende samfund. Det skal tænkes ind i en større sammenhæng i sager, hvor vores handlinger påvirker andre mennesker i andre lande og i fremtiden," siger Jeppe Læssøe, der kalder denne udfordring for pædagogisk vanskelig.

"En moraliserende pegefinger-pædagogik, der løber rambuk mod vores oplevede livskvaliteter og sociale normer, er generelt set ikke bare uden effekt. Den risikerer at føre til det direkte modsatte af hensigten. Det betyder dog ikke, at det er uinteressant for hverken unge eller voksne at diskutere værdier. Tværtimod kan det virke motiverende for læring, at det handler om, hvorfor noget er godt eller skidt," siger han.

"Det er ikke en kamp, hvor vi er de gode og nogle andre de onde. Vi er selv en del af problemet, og vi skal med andre ord revidere, hvad vi gør. Den type læring er meget vanskelig, fordi den anfægter de lærendes identitet og socialt-kulturelt tilpassede praksisser."

Jeppe Læssøe

Det er også en mulighed for den værdiorienterede læring, at der i tiden er en tendens til at søge efter nye former for fællesskaber, som i mange tilfælde netop eksperimenterer med at leve bæredygtigt.

"Spændingen mellem individuel frihed og behovet for fællesskab åbner for læring, der kan hjælpe os som moderne mennesker med det grundlæggende spørgsmål om, hvordan vi skal leve livet. Man kunne kalde det livkundskab; ikke ment som færdige råd og recepter på den rette levemåde, men som en ufærdig og nysgerrig søgen og social eksperimenteren, som kan handle om forholdet mellem bæredygtighed og udvikling fra det individuelle til det globale plan," siger Jeppe Læssøe.

Samtidig peger han på, at de interaktive sociale medier giver gode muligheder for at kommunikere med andre, der fysisk befinder sig langt væk.

"Det kan understøtte vores elementære evne til empati, fordi der kan komme helt konkrete ansigter, billeder og fortællinger på bæredygtighedens globale sammenhænge," siger han.

Følelserne gør modstand

Selv om eleverne og deres lærere intellektuelt kan forstå udfordringerne og mene, at det er nødvendigt at gøre noget, kan følelser være en modstander, fordi vi i høj grad orienterer os efter, hvad der er lystfuldt og stimulerende og forsøger at undgå, hvad der indebærer angst og ubehag.

"I det perspektiv bliver trusler mod bæredygtigheden let ensidigt forbundet med angst og ubehag. Det bliver noget, som ikke har med livets glæder at gøre, men med overlevelse og sure pligter," siger Jeppe Læssøe.

Professoren peger også på, at det er en følelsesmæssig udfordring for os, at vi selv er en del af problemet.

"Det er ikke en kamp, hvor vi er de gode og nogle andre de onde. Vi er selv en del af problemet, og vi skal med andre ord revidere, hvad vi gør. Den type læring er meget vanskelig, fordi den anfægter de lærendes identitet og socialt-kulturelt tilpassede

praksisser. Det vil skabe modstand, som kan vise sig ved, at man måske erkender, at klimaet er en risiko, men hvis man oplever, at man ikke kan gøre noget ved det, vil den psykologiske reaktion typisk være at revurdere risiciene, indtil de ikke mere opleves som et problem. På den måde løser man så at sige problemet ved at fortrænge det," siger professoren.

En pædagogik for bæredygtig omstilling kan arbejde med de følelsesmæssige udfordringer på flere måder.

"Det er oplagt at forsøge at overskride det negative perspektiv ved at se bæredygtig omstilling som en økonomisk, socialt og menneskeligt positiv omstillingsproces. Det er pædagogisk vigtigt at arbejde med visioner om det gode liv som en del af bæredygtig omstilling og herigennem være med til at udvikle attraktive alternativer."

Jeppe Læssøe

"Det er oplagt at forsøge at overskride det negative perspektiv ved at se bæredygtig omstilling som en økonomisk, socialt og menneskeligt positiv omstillingsproces. Det er pædagogisk vigtigt at arbejde med visioner om det gode liv som en del af bæredygtig omstilling og herigennem være med til at udvikle attraktive alternativer," siger Jeppe Læssøe.

En anden tilgang kan være at tage udgangspunkt i hverdagslivet og den måde, eleverne allerede tænker.

"I stedet for at give adfædsråd skal vi anerkende, at vi har et ambivalent forhold til mange handlinger i hverdagen og vise inspirerende eksempler på, hvordan andre håndterer dem. Vi reagerer ofte negativt imod idealistiske krav, men møder vi i stedet 'den tilpasse forskel' til vores nuværende tænkemåder og praksisser, er der større chancer for, at vi åbner os for læring," siger Jeppe Læssøe.

Klimatiltag er politiske

Endelig er det en stor udfordring, at den bæredygtige omstilling i høj grad handler om politik. Selv om videnskaben oplyser om problemer, fører det til en lang række politiske spørgsmål – eksempelvis om, hvad der skal gøres ved det, hvem der skal gøre det, og hvor vigtigt det er i forhold til alle mulige andre problemer.

"Svarene bygger i høj grad på allerede velkendte politiske opfattelser. Dilemmaerne i forhold til bæredygtig udvikling står ikke udenfor det politiske, men afspejler med deres vægt på almene hensyn, lighed og fællesskab nogle politiske og ideologiske værdier, som appellerer til nogen og frastøder andre," siger Jeppe Læssøe.

Det skaber udfordringer i klasseværelserne, hvor man som lærer ikke kan argumentere entydigt for noget, der fremmer synspunkter, som hører til på den ene eller anden side af det politiske spektrum.

"I forhold til den politiske udfordring er det vigtigt at udvikle undervisning for bæredygtig udvikling på en måde, som baner vej for et alternativ til enten at prædike en bestemt politik eller at forsøge at fjerne det

Hvorfor skal elever undervises i klimaproblemer?

"For at kunne forstå og potentielt håndtere fremtidens miljøproblemer, er det vigtigt, at eleverne lærer at forstå meget komplekse årsagssammenhænge. Det kan man også træne dem i uden at tale om klima. Klimaet og bæredygtighed skal ikke være selve formålet med undervisningen – det skal det gode liv – men klimaet er også en meget vigtig del af at skabe et godt liv. Det er en af de største trusler mod vores fremtid, så det skal man kunne forholde sig til."

Jeppe Læssøe.

politiske indhold ved at reducere det til de små velmente handlinger, som ingen har noget imod," siger han.

Jeppe Læssøe foreslår, at man står ved og tydeliggør, at en omstilling til bæredygtig udvikling er politisk.

"Men det skal - i god tråd med den danske folkeoplysningstradition - gøres på en ufærdig og pluralistisk facon. De forskellige initiativer og synspunkter må bringes ind i de lærendes overvejelser og dialog, ligesom de lærende må bringes ud og møde de forskellige aktører og høre, hvad de gør og tænker. Modsat konsensus-idealet lægger denne pædagogiske tilgang vægt på, at uenighed og dialog kan være drivkraft for læring," siger han. ●

Jeppe Læssøe er professor mso emeritus på Danmarks Institut for Pædagogik og Uddannelse (DPU) og har de seneste 15 år har forsket i miljø og bæredygtig pædagogik.

Læs mere på gymnasieforskning.dk

- 📄 Demokrati og bæredygtig udvikling: Jeppe Læssøe
- 📄 Evaluering af Projekt Grøn Generation, afsluttende rapport 2017: Olga Trolle